

ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อ ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา Temple Management Strategies for Stability on Buddhist

พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์)

Phrakruvisuddhanundhakun (Surasuk Visuddhajaro)

เจ้าคณะอำเภอโพธาราม, เจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

Email: wisuttaro@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการวัดในทางพระพุทธศาสนา และเพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการวัดในทางพระพุทธศาสนาจะต้องปรับเปลี่ยนระบบ รูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา แม้แต่การนำเสนอหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการสอน สำหรับแนวทางการปฏิบัติเพื่อการบริหารจัดการวัดที่ดี คือ การบริหารจัดการวัดตามกรอบการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ และผสมผสานร่วมกันกับหลัก “ปัญจบริหาร” ซึ่งจะเป็นยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การมีศาสนทายาทเพื่อสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัด, ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

Abstract

The purposes of this article were to study concept and the pattern of temple management, and to propose strategies of temple management for stability of Buddhist. Content analysis was used for data analysis from related research and literature review. Results showed that the changing of management system was needed for temple management in appropriated period of time. Even Buddhist teaching was needed to adjust the pattern of propagation. The method for the best temple management should follow by six aspects of temple development such as Sangha administration, ecclesiastical education, Buddhist propagation, Buddhist constructions and reparations, education support, and public welfare. It was also combined with “Pun-ja-Boriharn” (Five Management). These six aspects and Pun-ja-Boriharn” were being used as strategies of temple management for stability of Buddhist which emerged to Buddhist faithfulness, Buddhist preservation, having Buddhist followers, and applying Dhamma in daily life.

Keywords: Temple Management Strategies, Stability of Buddhist

1. บทนำ

ในสังคมไทยวัดเป็นหน่วยงานปกครอง เป็นหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระพุทธศาสนาที่สำคัญและเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับวัด ตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล หรือเป็นบุคคลตามกฎหมาย ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทกฎหมายดังกล่าวเช่นบุคคลธรรมดา ไม่สามารถดำเนินการต่างๆ ได้ด้วยตนเอง จะต้องเป็นผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนา (พระเทพปริยัติสุธี, 2546)

การบริหารจัดการวัดนั้น กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายของการบริหารวัด ไว้ว่า การบริหารวัด หมายถึง การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และ

ฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด และพระธรรมกิตติวงศ์ ได้กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคล เป็นผู้สร้างงาน ทำงาน และแก้ไขงาน ส่วนพระเทพปริยัติสุธี กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินการบริหารและปกครอง ภิกษุสงฆ์ สามเณร และศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ชุมชน (กรมการศาสนา, 2542, พระธรรมกิตติวงศ์, 2541, พระเทพปริยัติสุธี, 2540) โดยสรุปได้ว่า การบริหารจัดการวัด หมายถึง การที่เจ้าอาวาสใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการตัดสินใจ และใช้ทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่เพื่อดำเนินงานตามภารกิจ 6 ประการ คือ การปกครอง การเผยแผ่ศาสนาธรรม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดความร่วมมือและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารเป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลว นั้น ก็เพราะนักบริหารมีเทคนิคและวิธีการ ทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารวัดอย่างเป็นระเบียบจะส่งผลให้ร่มรื่นน่าอยู่ นำเข้าไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็น ดังนั้น การบริหารวัดจึงมีความสำคัญ และการบริหารวัดให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ในการบริหารทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาโดยมีกรอบในการนำเสนอประกอบด้วย แนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการวัดในทางพระพุทธศาสนา แนวทางการปฏิบัติเพื่อการบริหารจัดการวัดที่ดี และเพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

2. แนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการวัดในทางพระพุทธศาสนา

การบริหารจัดการวัดเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของผู้นำที่มีต่อการประกาศพระพุทธศาสนา ผู้เขียนจะได้นำเสนอในรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการวัดโดยสังเขป ดังนี้

1. การบริหารจัดการวัดกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การบริหารวัดในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้รูปแบบของการบริหารที่ยึดหลักของพระธรรมและพระวินัยในการบริหารจัดการ พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ภายในวัดนั้นจะยึดหลักของพระ

ธรรมวินัยที่ พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้เป็นหลักแห่งการอยู่ร่วมกัน การบริหารในสมัยพุทธกาลจึงเป็นการบริหาร แบบธรรมาธิปไตย แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป สรรพสิ่งก็เปลี่ยนแปลงตามปัจจุบันสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลง อยู่ทุกขณะแห่งเวลาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของวัตถุ จิตใจของคนก็เปลี่ยนตามวัดเอง ในยุคสมัยปัจจุบันนี้มีความเกี่ยวเนื่องทางด้านสังคมเป็นอย่างมาก ด้วยปัจจัยหลายๆ ด้านโดยเฉพาะความเกี่ยวเนื่องทางด้านจิตวิญญาณ ฉะนั้น การบริหารวัดจึงต้องปรับเปลี่ยนระบบรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา แม้แต่การนำเสนอหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบ และวิธีการเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น การบริหารวัดในปัจจุบันจึงได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับ ผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารการปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือการจัดการ กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

2. ปัจจัยและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด

การบริหารจัดการทางด้านพระพุทธศาสนาหรือการบริหารจัดการวัด มีความซับซ้อน มากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่าง องค์ประกอบหลายอย่างที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการ บริหารจัดการ ดังนี้

- 1) ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณรที่อยู่อาศัยในวัดหรือชุมชนเดียวกันนั้น
- 2) ศาสนธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่จะต้องยึดเป็นหลัก เสมอในการบริหารจัดการงานวัดนั้นๆ จะละเลยเสียไม่ได้ ซึ่งประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัย
- 3) ศาสนสถาน ได้แก่ ศาสนวัตถุหรือศาสนสมบัติ ได้แก่ วัด และทรัพย์สินต่างๆ ทั้งที่เป็นสังฆาริพทรัพย์ และอสังฆาริพทรัพย์
- 4) ศาสนพิธี ได้แก่ กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาและชุมชน อันจัดเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันกับสังคมทั่วไป

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่ผู้บริหาร จะลืมเสียไม่ได้ เพราะมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการเป็นอย่างมาก แต่ก็มีสิ่งอื่นที่มา เกี่ยวข้องด้วยนั่นก็คือความแตก ต่างของคนในสังคม ซึ่งผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ด้วยในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะสถาบันทางสังคมอันจะส่งผลต่อการบริหารจัดการวัด โดยภาพรวม ได้แก่ สถาบันทางสังคม ซึ่งแบ่งเป็น 7 สถาบัน ประกอบด้วย 1) สถาบันครอบครัว 2) สถาบันการศาสนา 3) สถาบันการศึกษา 4) สถาบันทางเศรษฐกิจ 5) สถาบันการเมืองการปกครอง 6) สถาบัน

นั้นหนาการ 7) สถาบันสื่อสารมวลชน สถาบันทั้ง 7 สถาบันมีความสัมพันธ์กัน และทุกสถาบันทำหน้าที่ของตนเอง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

3. แนวทางการปฏิบัติเพื่อการบริหารจัดการวัดที่ดี

การสร้างวัดมีมาแต่โบราณกาล เมื่อประชาชนมีจิตศรัทธาในบวรพุทธศาสนา ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด ก็มักจะสร้างวัดขึ้นแล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปพำนัก เพื่อบำเพ็ญบุญกุศลประกอบศาสนกิจ ตามประเพณีที่ สืบต่อกันมา ในอดีตวัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษาอบรม ให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพ ตำราแพทย์แผนไทย และศิลปกรรมแขนงต่างๆ เป็นสถานที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครอง รวมทั้งเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่งในการสืบทอด พระพุทธศาสนาตลอดมา จึงถือได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน ปัจจุบันการสร้างวัด ตั้งวัดจะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามขั้นตอนของทางราชการ เมื่อการสร้างวัดตั้งวัดได้เสร็จสิ้น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเป็นวัดที่ถูกต้อง และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ขึ้นทะเบียนไว้ในทะเบียนวัด ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแล้ว จึงถือว่าวัดนั้นเป็นวัดโดยสมบูรณ์ โดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่ทำนุบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ในการนี้ต้องดูแลบริหารกิจการภายในวัดอย่าง ต่อเนื่อง ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การปฏิบัติ และอื่นๆ ให้มีความก้าวหน้าถูกต้อง เป็นระเบียบ เพื่อให้ วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมต่างๆ ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

แนวทางการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบในการพัฒนาจำแนกตามด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การปกครอง หมายถึง การดูแล ค้ำครอง บริหาร โดยที่หลักการปกครอง เป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ในการอุปสมบทกุลบุตร การดำเนินการบริหารจัดการด้านการปกครอง มีแนวทางการดำเนินการ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การดำเนินการบริหารจัดการด้านการปกครอง

เรื่อง	แนวทางการดำเนินการ
1. การจัดทำระเบียบปฏิบัติ	<ol style="list-style-type: none"> มีระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณร มีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัด มีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด
2. การบริหารวัด	<ol style="list-style-type: none"> มอบหมายหน้าที่ให้บุคลากรภายในวัดตามความรู้ความสามารถ มีการจัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด จัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐาน จัดทำสมุดเยี่ยม
3. การพัฒนาและสวัสดิการ	<ol style="list-style-type: none"> มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด มีการจัดสวัสดิการต่างๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด มีการประชุมคณะกรรมการวัดสม่ำเสมอ มีการวางแผนการดำเนินงานและโครงการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า การบริหารจัดการวัดที่ตื้นนั้นจะต้องมีการร่วมมือจากบุคคลต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการ เช่น ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในวัด เพื่อดำเนินกิจกรรมในลักษณะต่างๆ เช่น พระภิกษุ ประชาชนจากต่างถิ่นมาขอพักอาศัยเพื่อการศึกษา จะต้องมีการตรวจสอบประวัติ และมีการจัดทำประวัติ เป็นต้น นอกจากนี้ในการบริหารจัดการจะต้องมอบหมายหน้าที่ให้สอดคล้องกับความรู้และความสามารถของแต่ละบุคคล และสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

2. การศาสนศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฟีกฝน และอบรม โดยที่หลักการศาสนศึกษาเป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของ คณะสงฆ์ทั้ง แผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญ การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ภารกิจ ด้านนี้ครอบคลุมถึงการ ที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นกรรมการตรวจสอบธรรมบาลีสนามหลวง เป็นเลขานุการสอบธรรม-บาลีสนามหลวง เป็นผู้อำนวยการหรือเป็นประธานจัดสอบธรรม-บาลีสนามหลวง และเป็นเจ้าสำนักเรียน ใน

ฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษา แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม

ตารางที่ 2 การดำเนินการด้านการศาสนาศึกษา

เรื่อง	แนวทางการดำเนินการ
1. การจัดการเพื่อการศาสนาศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด 2. จัดสอนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ภายในวัด 3. จัดพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา 4. จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด 5. จัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด
2. การส่งเสริมการศาสนาศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม 2. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและบุคลากรในวัดศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา 3. ส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3. การเผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป ทำให้ขยาย กว้างขวางออกไป โดยที่หลักการเผยแผ่ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้ว น้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด กล่าวโดยสรุป การดำเนินการใดๆ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัด นอกวัด ชื่อว่า ภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น ปัจจุบันการเผยแผ่ต้องดำเนินงานตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 การดำเนินการด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ 3 การดำเนินการด้านการศาสนศึกษา

เรื่อง	แนวทางการดำเนินการ
1. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา ประกอบด้วย การทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา การจัดปฏิบัติธรรม การเวียนเทียน การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
2. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์	ประกอบด้วย การทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา การจัดปฏิบัติธรรม การเวียนเทียน การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจ
3. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณีท้องถิ่น	ประกอบด้วย ทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา ปฏิบัติธรรม กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางประเพณีท้องถิ่น
4. การทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรมของพระภิกษุสามเณร	เช่น ในโรงเรียน หน่วยงาน ราชการ หน่วยงานเอกชน หรือประชาชนตามหมู่บ้านต่างๆ
5. บุคลากรของวัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา	เป็นพระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ พระจริยานิเทศน์
6. มีการเผยแผ่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา	วิทยุชุมชน การแจกหนังสือธรรมะ ซีดีธรรมะ หอกระจายข่าว
7. ภายในวัดมีมุมเรียนรู้พระพุทธศาสนา	มุมหนังสือหรือห้องสมุด ป้ายพุทธศาสนสุภาษิต
8. มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ประชาชนทั่วไป	โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนกขัมมจาริณี ค่ายคุณธรรม การปฏิบัติธรรม

4. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด โดยที่หลักการดำเนินการสาธารณูปการ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่ายๆ ก็คือ ภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษา ถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลา การเปรียญ หอธรรม กุฏิ เมรุ การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัด

การดำเนินการปรับปรุงพัฒนาวัดในด้านการสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ 4 การดำเนินการการสาธารณูปการ

เรื่อง	แนวทางการดำเนินการ
1. การจัดการด้านต่างๆ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ป้ายชื่อวัด ตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ มีความสง่างาม 2. แผนผัง ดัดตั้งไว้ในที่เปิดเผย เห็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขตและรายละเอียดสถานที่ต่างๆ ภายในวัดชัดเจน 3. ป้ายเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ของวัด แสดงหรือเผยแพร่การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด 4. ป้ายประวัติวัดโดยย่อ เพื่อแสดงประวัติวัดเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไป 5. ป้ายนิเทศข้อมูล เพื่อแสดงจำนวนสถิติ ข้อมูลต่างๆ ของวัด 6. ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต เพื่อเผยแพร่คติธรรมหรือพุทธภาษิต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้หรือคติธรรมสอนใจแก่บุคคลที่เข้ามาในวัด 7. มุมหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน เพื่อเป็นช่องทางในการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปที่สนใจ

ตารางที่ 4 การดำเนินการการสาธารณูปการ (ต่อ)

เรื่อง	แนวทางการดำเนินการ
2. การปรับปรุง	<ol style="list-style-type: none"> พัฒนา คู่มือรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัด บริเวณวัด สงบ ร่มรื่น มีการจัดบริเวณวัด สถานที่ เป็นระเบียบ มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย มีบริเวณปลูกดอกไม้ ไม้ประดับ เพื่อความร่มรื่น สวยงาม และมีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน
3. การใช้ประโยชน์	<ol style="list-style-type: none"> อาคารความสะอาดและมั่นคงแข็งแรง อาคารเสนาสนะมีความมั่นคงปลอดภัยต่อการพำนักอาศัย ใช้ประโยชน์หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ วัดมีสิ่งปลูกสร้าง และอาคารเสนาสนะต่างๆ เพียงพอและเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์
4. การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัด	ดำเนินการให้มีเพื่อให้สามารถบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดทำบัญชีการเงินของวัด การจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด การแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัด และการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด

5. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝน อบรมแก่ประชาชน โดยที่หลักการศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรมของประเทศ โดยมีความมุ่งหมาย 4 ลักษณะ คือ 1) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้ พระภิกษุสามเณร นักเรียน ได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม 2) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด 3) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม และ 4) การสงเคราะห์แก่ผู้ถูกก่อกวนแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา

การดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

5.1 การจัดตั้งโรงเรียน ศูนย์อบรม ชมรมต่างๆ ในวัด โดยมีการจัดตั้งโรงเรียนหรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรม จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ จัดตั้งชมรมต่างๆ เพื่อรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

5.2 การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ 1) ส่งเสริมและสนับสนุน ด้านการศึกษาให้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่างๆ 2) ส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนในการส่งเสริมอาชีพต่างๆ และ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนกองทุนการศึกษาต่างๆ ให้แก่เด็กยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส

6. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไป โดยที่หลักการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมใน รูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรกุศลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น การให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงพยาบาล การบริจาคทรัพย์สินส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยม บริจาคทรัพย์สินจัดสร้างโรงพยาบาล การให้ ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบ อุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ

การดำเนินการด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

6.1 การให้ความช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ด้านต่างๆ แก่ประชาชน ได้แก่ การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ การระงับข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งของชาวบ้าน การดำเนินการด้านการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆ

6.2 การมีส่วนร่วมหรือสนับสนุน ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในการให้ใช้สถานที่ของวัดจัดกิจกรรมต่างๆ การจัดตั้งมูลนิธิหรือกองทุนเพื่อการกุศล การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพของประชาชน การให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ

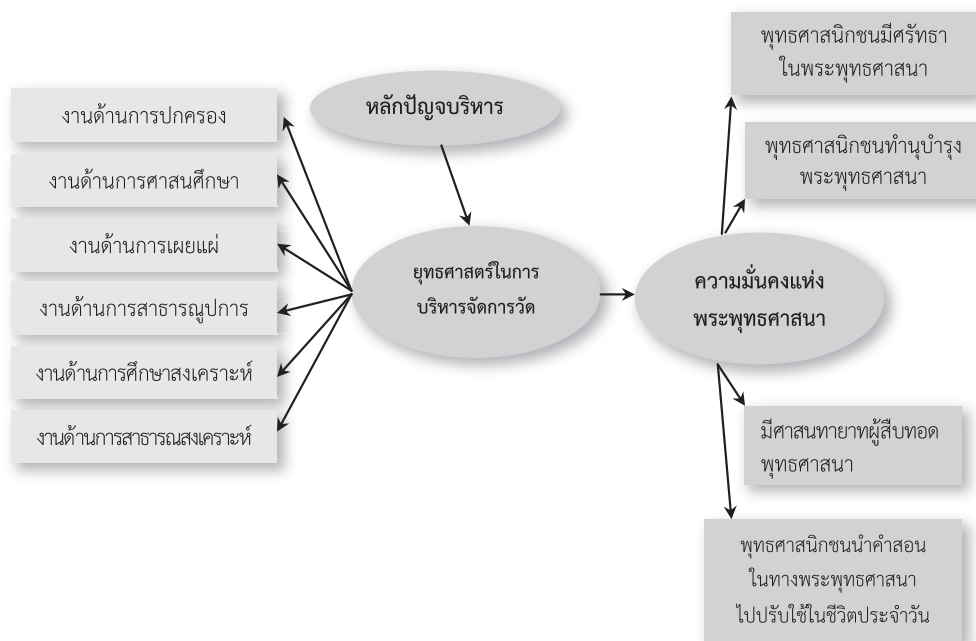
6.3 การสร้างเครือข่าย/แนวร่วม/อาสาสมัคร/จิตอาสา เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ วัดสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธารณะกับองค์กรต่างๆ วัดส่งเสริม/สนับสนุน ให้มีจิตอาสา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดจัดให้มีอาสาสมัคร/แนวร่วมในการสอดส่อง ดูแล และพิทักษ์พระพุทธศาสนา

6.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน/ส่วนราชการ ได้แก่ วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และส่วนราชการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

แนวทางการบริหารจัดการวัดที่ได้นำเสนอมาข้างต้นเป็นไปตามกรอบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อย่างไรก็ตามวัดแต่ละวัดย่อมมีข้อจำกัดในด้านของทรัพยากรต่างๆ ผู้นำควรประเมินความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและจัดกิจกรรมตามกำลังความสามารถของทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงเป้าหมายเดียวกันคือเพื่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาและเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

4. ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

จากการศึกษางานวิจัยของ พระอานวย หมอกเมฆ (2556) ได้เสนอกลยุทธ์ในการบริหารวัดเรียกว่า “ปัญจบริหาร” ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การถือธรรมเป็นใหญ่ 2) กลยุทธ์การป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง 3) กลยุทธ์ปฏิบัติหน้าที่ศีลธรรม 4) กลยุทธ์การทำงานที่ดีให้สำเร็จความประสงค์ และ 5) กลยุทธ์การสงเคราะห์สิ่งอันเป็นความเอื้อเพื่อเกื้อกูล และเมื่อนำมาผสมรวมกันกับการบริหารงานทั้ง 6 ด้าน ทำให้สามารถนำเสนอแผนภาพยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาได้ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคง แห่งพระพุทธศาสนา

5. สรุป

การรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่ชาติไทยต่อไปจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ยุทธศาสตร์ที่สำคัญคือการบริหารจัดการตามกรอบการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ และผสมผสานร่วมกับหลัก “ปัญจบริหาร” อันจะนำไปสู่ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การมีศาสนทายาทเพื่อสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2542). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และ คำสั่งของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2546). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2541). “พระสงฆ์กับกรมการศาสนา”. ใน **กรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่ง การพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระอำนวยการ หมอกเมฆ. (2556). **กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัด ราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค 4**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร อุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยภาคกลาง.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: กองพุทธศาสนสถาน.